KONGRE DÜZENLEME KURULU ONURSAL BAŞKANLARI

Prof. Dr. İlker Hüseyin ÇARIKÇI
Rektör

Prof. Dr. Mevlüt TÜRK
Dekan

Dr. Nevzat BİRİŞİK
TAGEM Genel Müdürü

KONGRE DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Bahri KARLI
Başkan

Arş. Gör. Dr. Deniz SARICA
Kongre Sekretaryası

KONGRE DÜZENLEME KURULU ÜYELERİ

Doç. Dr. Tufan BAL

Doç. Dr. F. Handan GİRAY

Doç. Dr. Mevlüt GÜL

Prof. Dr. Vecdi DEMİRCAN

Doç. Dr. Hasan YILMAZ

Doç. Dr. Hacer ÇELİK ATEŞ

Doç. Dr. Masum BURAK

Dr. A. Ahmet YÜCER

Dr. Şenay ÖZGER

İsa EREN

Dr. Hüseyin AKGÜL

Dilek KARAMÜRSEL

Meltem EMRE

Alamettin BAYAV

Fatma Pınar ÖZTÜRK

BİLİM KURULU ÜYELERİ

Prof. Dr. Cuma AKBAY	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Prof. Dr. Göksel ARMAĞAN	Adnan Menderes Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Songül AKIN	Dicle Üniversitesi
Prof. Dr. İsmet BOZ	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Turan BİNİCİ	Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Dilek BOSTAN BUDAK	Çukurova Üniversitesi
Doç. Dr. Erdal DAĞISTAN	Mustafa Kemal Üniversitesi
Dr. Muhammet DEMİRTAŞ	GTHB TAGEM
Prof. Dr. İsmail Hakkı İNAN	Namık Kemal Üniversitesi
Prof. Dr. Bahri KARLI	Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Taylan KIYMAZ	Kalkınma Bakanlığı
Prof. Dr. Taner KUMUK	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Cennet OĞUZ	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet ÖZÇELİK	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Tayfun ÖZKAYA	TEDER Başkanı
Prof. Dr. Cengiz SAYIN	Akdeniz Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Kasım ŞAHİN	Iğdır Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan VURAL	Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Fahri YAVUZ	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Murat YERCAN	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim YILDIRIM	Yüzüncü Yıl Üniversitesi

XII. ULUSAL TARIM EKONOMİSİ KONGRESİ

25-27 Mayıs 2016-ISPARTA

CİLT -1-

EDİTÖRLER:

Prof. Dr. Bahri KARLI
Doç. Dr. Tufan BAL
Arş. Gör. Dr. Deniz SARICA
Dr. Şenay ÖZGER

Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Isparta.

Telefon : +90 (246) 211 86 08 / 85 16
Faks : +90 (246) 211 86 96
E-posta : utek2016@gmail.com
Web : utek2016.sdu.edu.tr

Takım No: 978-9944-452-91-5
ISBN : 978-9944-452-92-2

Basım Tarihi: 10 Mayıs 2016

Basım Yeri: Ajans Özüm İstiklal Mah. 105. Cad. No: 62 Bodrum Kat. D.1 Isparta.

Çiftçi Gözünde Tarımın Türkiye Ekonomisinde Yeri ve Önemi: Manisa İli Soma İlçesi Örneği 393

Esen Oruç, Orhan Gündüz, Aysel Ergün

TARIMSAL PAZARLAMA

Türkiye'de Portakal Üreticilerinin Üretim ve Pazarlama Sorunları 405

Mükerrem Atalay Oral, Metin Göksel Akpınar

Türkiye'de Portakal Üreticilerinin Pazarlamaya Yönelik Tutumları 411

Mükerrem Atalay Oral, Metin Göksel Akpınar

Konya İli Taşkent İlçesinde Kiraz Üreticilerinin Kiraz Üretimine ve Pazarlamasına Bakışı 417

Murat Küçükçongar, Mustafa Kan, Fatih Özdemir, M. Naim Demirtaş, Mehmet Hüsrev Öz, Gül Ülke

Tokat İli Niksar İlçesi Ceviz Üretim ve Pazarlama Yapısı 427

Mehmet Kilci, Halil Kızılaslan

Gelişmekte Olan Ülkelerde Pamuk Üretimi, Sanayileşmesi ve Pazarlaması: Benin ve Türkiye 437

R. Figen Ceylan, Mouinatou Alidou, Metin Göksel Akpınar, Burhan Özkan

Baklagil Ürünleri Fiyatlarındaki Gelişmelerin Ekonomik Perspektifte Değerlendirilmesi 447

Metin Göksel Akpınar, Mısra Çakaloğlu, R. Figen Ceylan

Türk Kahvesi Tüketim Eğilimleri ve Tüketici Özelliklerinin Belirlenmesi 457

Emine Yılmaz, Yasemin Oraman, Gülen Özdemir, Sevcan Arap, İsmail Yılmaz

Samsun İli Çarşamba İlçesinde Yetiştirilen Kivinin Pazarlama Kanalları ve Pazarlama Marjı 465

Selime Canan, Nur İlkay Abacı, Kürşat Demiryürek

Tüketicilerin Bölge Orijinli/Coğrafi İşaretli Elma Tüketim Tercihleri İçin Ödeme İstekliliği 475

Yavuz Topcu, Süleyman Yalçın

Ekolojik, Ekonomik ve Sosyal Açılardan Kent Tarımının Artan Önemi 485

Esin Sağlam

Coğrafi İşaretli Tarım Ürünü Gemlik Zeytininin Ekonomik Değerinin Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi 491

Emine Arslan Pauli

Türkiye'de Meyve Fidanı Üreten İşletmelerin Pazarlama Yapısı ve Sorunları 501

Dilek Karamürsel, Fatma Pınar Öztürk, Cennet Oğuz, Meltem Emre, Alamettin Bayav, Ömer Faruk Karamürsel, Süleyman Akol, Emel Kaçal, Ayşegül Sarısu, Mesut Altındal

TARIM VE GIDA POLİTİKASI

Türkiye'de Yağlı Tohumlar Sektörü ve İzlenen Politikalar 763

Oya Sav, Cengiz Sayın

Türkiye'de Pamuk Arzını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Pamuk Arzında 2023 Vizyonu 771

Nihat Küçük, Abdülbaki Bilgiç

Ayçiçeği Üreticilerinin Mevcut Tarımsal Desteklerden Memnuniyet Düzeyini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Edirne İli Lalapaşa İlçesi Örneği 781

Sibel Tan, Selin Bınarcı, Bengü Everest

Türkiye'de Bitki Koruma Ürünlerinde Reçete Uygulaması 791

Çiğdem Kurtar, Nevzat Birişik, Emine Olhan

Salamuralık Yaprak Üreten Bağlarda Kimyasal İlaç Kullanımı, Kalıntı Sorunu ve Üretici Bilinci: Tokat Kazova 801

H. Sibel Gülse Bal, Ali Çallı, Hatice Yavuz, Eda Buğancık

Gıda Güvenilirliğinin Sağlanmasında Üretici Risk Algısının Önemi: Domates Üreticileri Özelinde Temel Bulgular 809

Funda Kadim, Bülent Gülçubuk

Mer'a Topraklarının Korunması ve Yönetimi 819

Sema Gün

Türkiye'de Süt Sektörünün Mevcut Durumu ve Sektöre Yönelik Politikaların İrdelenmesi 829

Özge Can Niyaz, İ. Hakkı İnan

Türkiye'de Hanelerin 2002-2013 Döneminde Süt ve Süt Ürünleri Türleri Tüketim Harcamalarına Etki Eden Faktörlerinin Havuz Verileri İle Çok Terimli Tobit Model Yardımı İle Analizi 839

Mustafa Terin, Abdulbaki Bilgiç, İrfan Okan Güler, Fahri Yavuz

Türkiye'de Tarımsal Araştırmalarda Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Yeri ve Önemi 849

Muhammet Demirtaş, Reyhan Demirtaş, Celal Cevher

Türkiye Tarım Sektöründe Faktör Talebi ve Toplam Faktör Verimliliği 859

A. Ali Koç, Ahmet Bayaner, Peyman Uysal, Sedat Subaşı

Yeni Köylülük Tarımsal Sorunlara Çözüm Olabilir mi? 869

Tayfun Özkaya

Tarımsal Kuruluşlar – Nasıl Değişti? 877

Farangis Rahmonova, Figen Ceylan, Yavuz Taşçıoğlu, Cengiz Sayın

Coğrafi İşaretli Gıdalarda Etiket Korumasının Refah Etkisi 887

Mehmet Tarakcıoğlu

TARIM VE GIDA POLİTİKASI

Türkiye'de Yağlı Tohumlar Sektörü ve İzlenen Politikalar 763

Oya Sav, Cengiz Sayın

Türkiye'de Pamuk Arzını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Pamuk Arzında 2023 Vizyonu 771

Nihat Küçük, Abdülbaki Bilgiç

Ayçiçeği Üreticilerinin Mevcut Tarımsal Desteklerden Memnuniyet Düzeyini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Edirne İli Lalapaşa İlçesi Örneği 781

Sibel Tan, Selin Bınarcı, Bengü Everest

Türkiye'de Bitki Koruma Ürünlerinde Reçete Uygulaması 791

Çiğdem Kurtar, Nevzat Birişik, Emine Olhan

Salamuralık Yaprak Üreten Bağlarda Kimyasal İlaç Kullanımı, Kalıntı Sorunu ve Üretici Bilinci: Tokat Kazova 801

H. Sibel Gülse Bal, Ali Çallı, Hatice Yavuz, Eda Buğancık

Gıda Güvenilirliğinin Sağlanmasında Üretici Risk Algısının Önemi: Domates Üreticileri Özelinde Temel Bulgular 809

Funda Kadim, Bülent Gülçubuk

Mer'a Topraklarının Korunması ve Yönetimi 819

Sema Gün

Türkiye'de Süt Sektörünün Mevcut Durumu ve Sektöre Yönelik Politikaların İrdelenmesi 829

Özge Can Niyaz, İ. Hakkı İnan

Türkiye'de Hanelerin 2002-2013 Döneminde Süt ve Süt Ürünleri Türleri Tüketim Harcamalarına Etki Eden Faktörlerinin Havuz Verileri İle Çok Terimli Tobit Model Yardımı İle Analizi 839

Mustafa Terin, Abdulbaki Bilgiç, İrfan Okan Güler, Fahri Yavuz

Türkiye'de Tarımsal Araştırmalarda Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Yeri ve Önemi 849

Muhammet Demirtaş, Reyhan Demirtaş, Celal Cevher

Türkiye Tarım Sektöründe Faktör Talebi ve Toplam Faktör Verimliliği 859

A. Ali Koç, Ahmet Bayaner, Peyman Uysal, Sedat Subaşı

Yeni Köylülük Tarımsal Sorunlara Çözüm Olabilir mi? 869

Tayfun Özkaya

Tarımsal Kuruluşlar – Nasıl Değişti? 877

Farangis Rahmonova, Figen Ceylan, Yavuz Taşçıoğlu, Cengiz Sayın

Coğrafi İşaretli Gıdalarda Etiket Korumasının Refah Etkisi 887

Mehmet Tarakcıoğlu

Ekolojik Ekonomi Perspektifinden Sürdürülebilirliğin ARIMA Yaklaşımı İle Projeksiyonu "BRIC Ülkeleri ve Türkiye" 1399

Arslan Zafer Gürler, Bekir Ayyıldız, Esra Gürel, Hasan Gökhan Doğan

Ziraat Fakültesi Öğrencilerinin Çevre Bilinci Düzeyinin Araştırılması 1409

Çiğdem Alp, Sibel Tan

Suriyeli Sığınmacıların Bölge Tarımı Üzerine Etkileri 1419

Erdal Dağıstan, Oğuz Parlakay, Bekir Demirtaş, Arif Semerci, Ahmet D. Çelik, Tuğçe Kızıltuğ

Akademisyenlerin Ekolojik Etkilerinin İncelenmesi: E.Ü. Ziraat Fakültesi Örneği 1427

Yarkın Akyüz, Ela Atış, Muhammed Çukadar, Ece Salalı

Tarımda İklim Değişimi Uyum Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme 1437

Zerrin Çelik

İNGİLİZCE BİLDİRİLER

Exploring University Curricula in Agricultural and Extension Education: An Analytical Study 1449

Ahmad Rezvanfar

Food Hub Models Create Viable Linkages between Small and Mid-Sized Farmers, Consumers, and Distributors 1459

Rachael Kennedy, Ferhan Savran

Effect of Different Crop Management System on Technical Efficiency in Sugarcane Production in Faisalabad, Punjab Region of Pakistan 1469

Shamsheer Ul Haq, Vedat Ceyhan, İsmet Boz

Estimating Price Volatility Transmission between World Crude Oil and Selected Food Commodities: A BEKK Approach 1479

Osman Damba Tahidu, Abdülbaki Bilgiç, Tamer Işgın

Factors Influencing on Cigarette Consumption in Turkey: A Double-Hurdle Censored Model with Pooled Data 1489

Abdifatah Ali, Abdulbaki Bilgiç

Factors Affecting The Students' Environmental Awareness, Attitudes and Behaviors in Ondokuz Mayis University, Turkey 1497

Mehmet Bozoğlu, Abdulbaki Bilgiç, Bakiye Kılıç Topuz, Yüksel Ardalı

Financing Agriculture in Turkey, Germany and Romania 1507

Adriana Carmen Cazan, R. Figen Ceylan, Yavuz Taşçıoğlu, Cengiz Sayın

Türkiye ve Romanya'da Organik Tarımın Karşılaştırılması 1515

Cristian Viorel Popescu, R. Figen Ceylan, Cengiz Sayın

XII Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi
25-27 MAYIS 2016
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
ZİRAAT FAKÜLTESİ
TARIM EKONOMİSİ BÖLÜMÜ

BAKLAGİL ÜRÜNLERİ FİYATLARINDAKİ GELİŞMELERİN EKONOMİK PERSPEKTİFTE DEĞERLENDİRİLMESİ

M. Göksel AKPINAR
mgoksel@akdeniz.edu.tr

Mısra ÇAKALOĞLU
msr_ckl03@hotmail.com

R. Figen CEYLAN
ceylan.figen@gmail.com

Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü

ÖZET

Dünyada ve Türkiye'de üretimi ve tüketimi yaygın olan baklagiller, düşük yağ oranı ve yüksek karbonhidrat özelliğiyle beslenmede bitkisel proteinin ana kaynağını oluşturmaktadır. Gıda tüketim modeline göre gelişmiş toplumlarda protein ağırlıklı tüketim yapısı gözlenirken gelişmekte olan ülkelerde karbonhidrat tüketimi öne çıkmaktadır. Gelir tüketim esnekliğine bağlı olarak düşük mal olarak adlandırılan baklagiller özellikle iç pazarda son dönemlerde görülen fiyat artışları nedeniyle lüks ürün konumuna geçiş göstermiştir. Genel olarak düşük fiyat düzeyinde konumlanan bu ürünlerdeki yüksek fiyat artışları beraberinde talep daralmasını da ortaya çıkarmaktadır. Bu durum bir taraftan tüketici mağduriyeti doğururken diğer taraftan üretimin sürdürülebilirliği üzerinde negatif etkiler oluşturmaktadır. Belirtilen gerekçelerle bu çalışma kapsamında Türkiye'de baklagil ürünleri piyasasındaki gelişmelerin fiyat ve etkili unsurlar ekseninde değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışma ile özellikle iç pazarda tüketim duyarlılığının yüksek olduğu kuru fasulye, nohut ve mercimek gibi ürünlerde dönemsel olarak meydana gelen yukarı yönlü şiddetli fiyat hareketliliği nedenlerinin ekonomik perspektifle incelenmesi hedeflenmiştir. Çalışma materyali olarak ikincil veri ve literatür kaynaklar kullanılmıştır. Bütün bulgular, çoğunlukla ihracatçı konumda bulunulan baklagil piyasasında, fiyat değişimlerinin ağırlıklı olarak iç piyasayı etkilediğini göstermektedir. Teknolojinin gelişimi ve özel destekleme politikaları eşliğinde baklagillerin katma değer üretme özelliğinin artacağını öngörmek yanlış olmayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yemeklik baklagiller, üretim, tüketim, piyasa, fiyat

ASSESSMENT OF THE PROGRESS IN PRICES OF MAIN STAPLES WITH AN ECONOMIC PERSPECTIVE

ABSTRACT

Beans, of which production and consumption is rather widespread around the World and in Turkey constitute main source of vegetative proteins with low lipid and high carbohydrate specialities. While developed countries demonstrate protein based consumption patterns due to

food-consumption model, carbohydrates are more significant in consumption across developing countries. Beans that were called as inferior goods due to low income-consumption elasticity, were transferred to luxurious goods category as a result of rising domestic prices. The rising prices in these food category that was known with low prices lead to reductions in demand. This situation both leads to negative impacts on sustainability of production as well as consumer aggravation. Due to the mentioned reasons, it was aimed to evaluate the challenges in beans market in Turkey in the scope price and effective other factors. It was intended to analyse reasons of sharp price increases in products that have consumption sensitivity in domestic market as dried beans, chick peas, lentils with economic perspective. Economic literature and secondary data was used as materials of the study. All findings refer that in the beans market where Turkey has export advantages, the price changes mostly affect the domestic market. It will not be wrong to infer that the value addition of these main pulses will increase with development of technology and in accordance with special supporting policies.

Keywords: Edible beans, production, consumption, market, price

1.GİRİŞ

Bitkisel proteinin temel yapısını oluşturan baklagiller Dünya'da ve Türkiye'de önemli bir ürün grubunu oluşturmaktadır (Adak, Güler, Kayan, 2009: 329). Gelecekteki küresel gıda güvenliği ve çevre sorunlarında önemli bir işlevi olan baklagillerin, dengeli ve sağlıklı beslenmeye katkısı önem taşımaktadır. Tarla bitkileri yetiştiriciliğinde ekim alanı ve üretim bakımından tahıllardan sonra gelen tane ürünü olan baklagiller, özellikle iç pazarda son dönemlerde görülen fiyat artışları nedeniyle lüks ürün konumuna geçiş göstermiştir. Yemeklik baklagiller, Dünya'da insan beslenmesindeki bitkisel proteinlerin %22'sini, karbonhidratların %7'sini, hayvan beslenmesindeki proteinlerin %38'ini ve karbonhidratların ise %5'ini oluşturmaktadır (Wery and Gricnac, 1983: 1-8).

Türkiye, önemli bir baklagil ihracatçısı konumundayken son on yıllık süreçte baklagil üretimindeki azalış iç talebi karşılamakta yetersiz hale gelmektedir. Bu da Türkiye'nin bazı ürünlerde net ithalatçı olduğunu göstermektedir. Baklagil üretimi, ülke geneline yayılmış olmakla beraber üretimde sırasıyla Güneydoğu Anadolu (%9), Batı Anadolu (%15), Orta Anadolu ve Akdeniz (%12) şeklindedir (arastirma.tarim.gov.tr/, erişim: 29.02.2016). Çalışmada baklagil ürün grupları kapsamında incelenen nohut, mercimek ve kuru fasulyenin 2005-2015 periyodundaki üretiminde, ekilen alanda dönem başı ve dönem sonu üçer yıllık ortalamalarına bakıldığında Türkiye'de sırasıyla en fazla üretilen kuru fasulye, nohut ve mercimek olmuştur. Bu periyotlardaki baklagil verimindeki gelişmeler ise sırasıyla mercimek (yeşil-kırmızı), kuru fasulye ve nohutta olmuştur. Bu bağlamda bu üç üründe en fazla ekilen alan mercimekte (yeşil-kırmızı) görülerek, bundan sonraki ekilen alan büyüklükleri nohut ve kuru fasulye olarak sıralanmaktadır. Türkiye'deki yaklaşık son on yıllık (2005-2015) verilerine göre Dünya ve Türkiye'nin dış ticaretinde önemli yeri olan baklagillerin (nohut, mercimek ve kuru fasulye) iç tüketiminde keskin artış ve azalışlar görülmektedir (FAO, 2016; erişim: 24.02.2016). Tüketici fiyatlarındaki değerlendirmede 2005 yılı baz alınmış, nohut ve mercimek fiyatlarının kuru fasulye fiyatlarına göre daha istikrarlı olduğu görülmektedir. Üretici ortalama fiyatlarında ise genel olarak üç ürünün istikrar gösterdiği saptanmaktadır. Son olarak Türkiye'nin 2003-2013 periyodunda Hindistan, Avustralya, Kanada, Amerika ve Brezilya ile nohut, mercimek ve kuru fasulyedeki dönem başı ve dönem sonu üçer yıllık ihracat ve ithalat ortalamaları incelenmiştir.

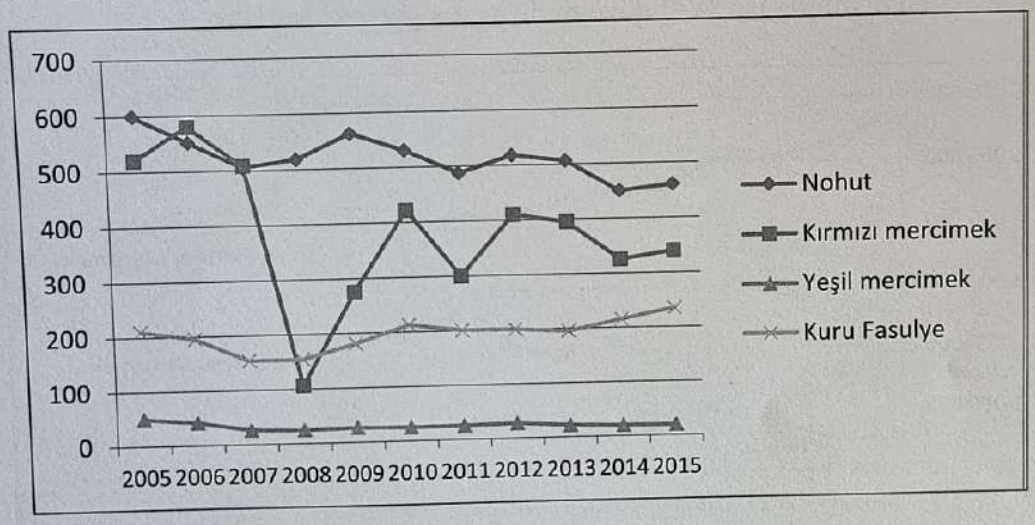
Bu çalışmada belirtilen değerlendirmelerle, baklagil ürünleri fiyatlarındaki gelişmelerin ekonomik perspektifte değerlendirilmesi ve aşırı fiyat artışlarının nedenlerine yönelik öneriler getirilmesi amaçlanmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışma materyali olarak literatür kaynaklar kullanılmıştır. Bu doğrultuda konu ile ilgili sektör ve konu ile ilgili ulusal ve uluslararası çalışmalar, kitaplar, dergiler, raporlar vb. literatürlerden yararlanılmıştır. Baklagil ürünleri pazar piyasasının değerlendirilmesinden yola çıkarak Türkiye'de incelenen nohut, mercimek ve kuru fasulye gibi baklagil ürünleri fiyatlarının aşırı artışlarının nedenleri çalışmanın ilk hedefi olarak tanımlanmıştır. Baklagil piyasasında üretim artışı için izlenmesi gereken stratejiler ve bu sektördeki pazarlama uygulamaları da çalışmanın ikinci hedefi olarak tanımlanmıştır.

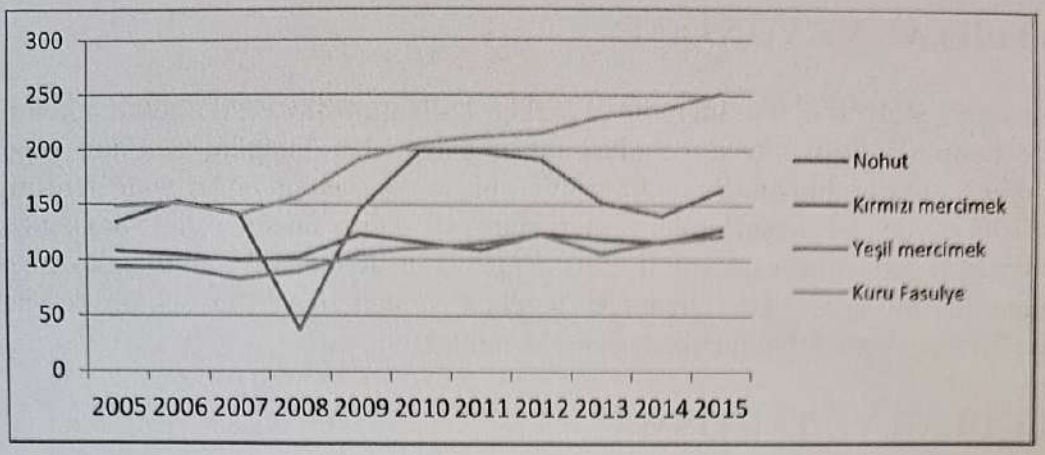
3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmada ilk olarak Türkiye'de son 10 yıllık dönemde nohut, kırmızı mercimek, yeşil mercimek ve kuru fasulye üretimindeki gelişmelere odaklanılmıştır. Burada baklagil ürünlerinin yurtiçi üretim düzeyinin gelişim yönü yansıtılmaya çalışılmıştır. Şekil 1'de 2005-2015 periyodunda dönem başı ve dönem sonu üçer yıllık ortalamalara göre, Türkiye'de nohut üretiminde yaklaşık %85.50, kırmızı mercimek üretiminde %65.91, yeşil mercimek üretiminde %52.52 düzeyinde azalış görülürken kuru fasulye üretim miktarında ise %115.38 düzeyinde artış gerçekleşmiştir.

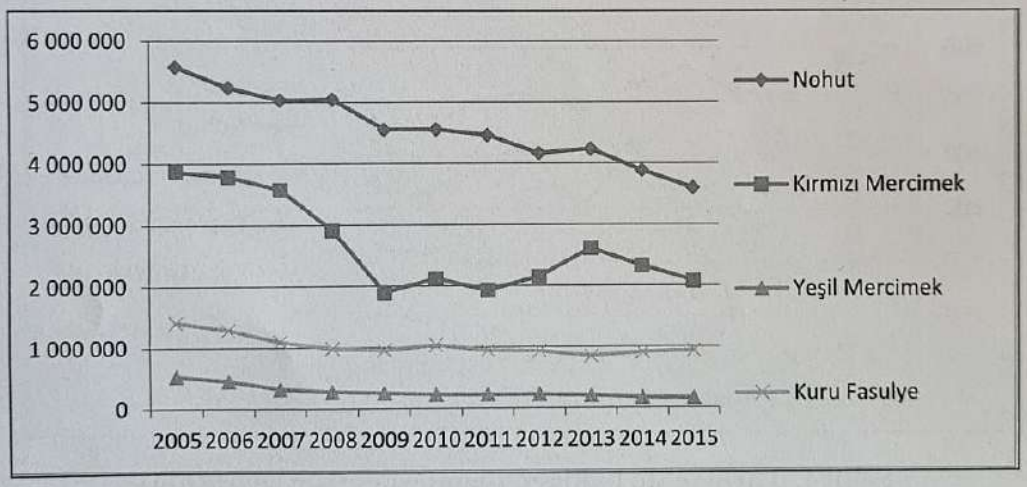
Şekil 1. Türkiye'de baklagil ürünleri üretim seyri (ton)
Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2016

Şekil 2'de, Türkiye'de son 10 yıllık dönemde nohut, kırmızı mercimek, yeşil mercimek ve kuru fasulye verimindeki gelişmelere odaklanılmıştır. Burada baklagil ürünlerinin yurtiçi verim düzeyinin gelişim yönü yansıtılmaya çalışılmıştır. 2005-2015 periyodunda dönem başı ve dönem sonu üçer yıllık ortalamalara göre, Türkiye'de nohut veriminde %115.97, kırmızı mercimek veriminde %106.29, yeşil mercimek veriminde %127.77, kuru fasulye veriminde ise %166.22 düzeyinde artış gerçekleşmiştir.

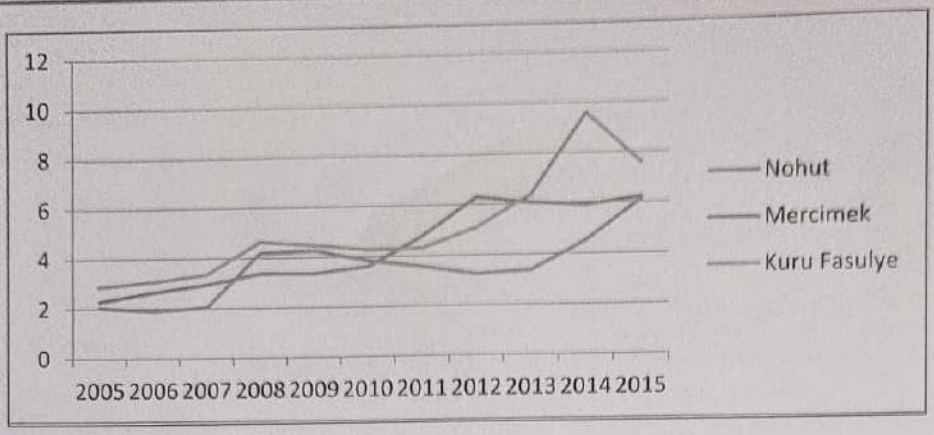
Şekil 2. Türkiye'de baklagil ürünleri verimi (kg / Dekar)
Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2016

Şekil 3'te, Türkiye'de son 10 yıllık dönemde nohut, kırmızı mercimek, yeşil mercimek ve kuru fasulye ekilen alanındaki gelişmelere odaklanılmıştır. Burada baklagil ürünlerinin yurtiçi ekilen alan düzeyinin gelişim yönü yansıtılmaya çalışılmıştır. 2005-2015 periyodunda dönem başı ve dönem sonu üçer yıllık ortalamalara göre, Türkiye'de nohut ekilen alanında %73.86, kırmızı mercimek ekilen alanında %62.38, yeşil mercimek ekilen alanında %45.30, kuru fasulye ekilen alanında ise %72 düzeyinde azalış gerçekleşmiştir.

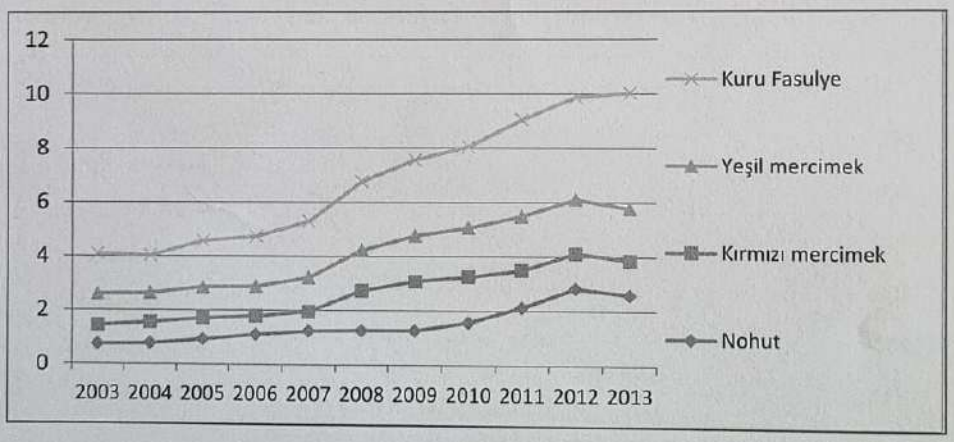
Şekil 3: Türkiye'de baklagil ürünleri ekilen alan (Dekar)
Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2016

Şekil 4'te, Türkiye'de çalışma kapsamında ele alınan son 10 yıllık periyotta nohut, mercimek ve kuru fasulye fiyatlarındaki gelişmeler değerlendirilmiştir. Söz konusu periyotta TÜFE reel fiyatlarının dönem başı ve dönem sonu üç yıllık ortalamalarında 2003 yılının baz alındığı karşılaştırmada, nohut fiyatlarında %231.03, mercimek fiyatlarında %235.53, kuru fasulye fiyatlarında ise %253.89 düzeyinde artış görülmektedir. Bu sonuç doğrultusunda dönem itibariyle enflasyon artışlarından arındırılmış reel fiyat düzeyinde Türkiye'de baklagil ürün grubunda önemli oranda gerçekleşen artışlar pozitif yönlü bir gelişim olarak değerlendirilebilir.

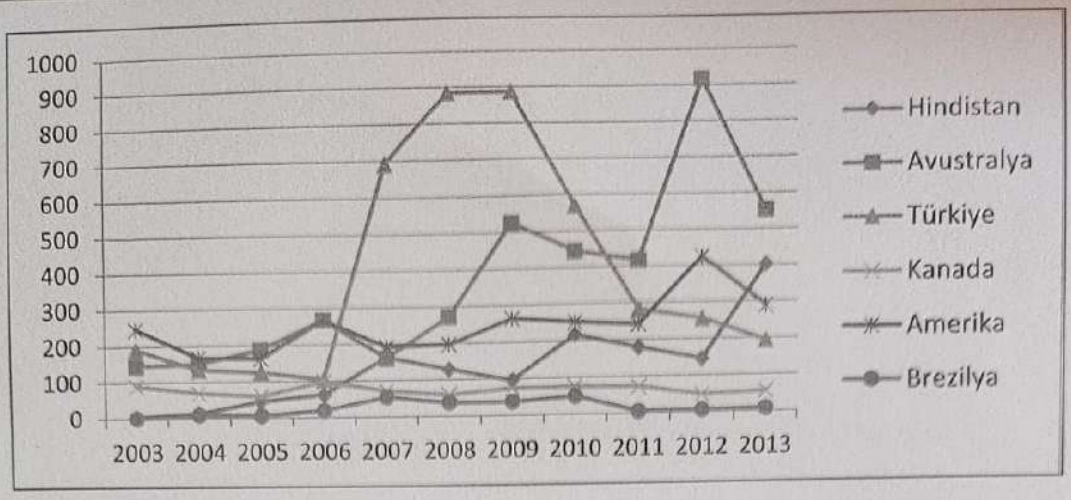
Şekil 4: Türkiye'de baklagil ürünleri tüketici fiyat seyri
Kaynak: TUİK, 2016, erişim: 24.02.2016

Şekil 5'de, Türkiye'de çalışma kapsamında ele alınan son 10 yıllık periyotta nohut, mercimek ve kuru fasulye fiyatlarındaki gelişmeler değerlendirilmiştir. Söz konusu periyotta ÜFE ortalama fiyatlarının dönem başı ve dönem sonu üç yıllık ortalamalarının baz alındığı karşılaştırmada, nohut fiyatları %311,11, kırmızı mercimek fiyatları %129.33, yeşil mercimek fiyatları %175, kuru fasulye fiyatları ise %252.63 düzeyinde artış göstermektedir.

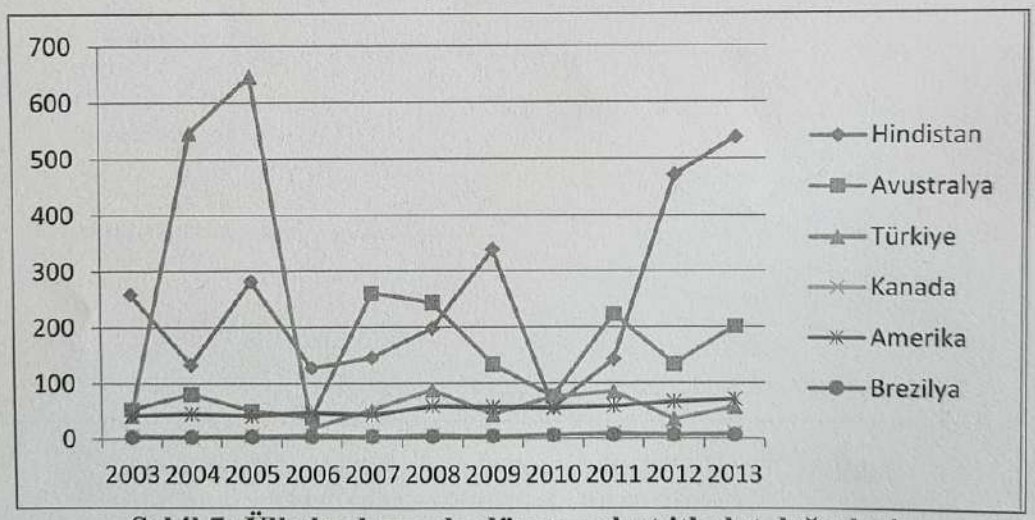
Şekil 5: Türkiye'de baklagil ürünleri üretici fiyat seyri
Kaynak: TUİK, 2016, erişim: 24.02.2016

Şekil 6'de, Türkiye'de çalışma kapsamında ele alınan son 10 yıllık periyotta ülkeler bazında Dünya nohut ihracatındaki gelişmeler değerlendirilmiştir. Söz konusu periyotta mevcut ülkelerin nohut ihracat değerlerinem başı ve dönem sonu üç yıllık ortalamalarının baz alındığı karşılaştırmada, nohut ihracatında Hindistan'da %1219.31, Avustralya'da %391.88, Türkiye'de %163.09, Amerika'da %165.43 ve Brezilya'da %114.37 düzeyinde artış görülürken, Kanada'nın nohut ihracatında ise %80.24 azalış görülmektedir.

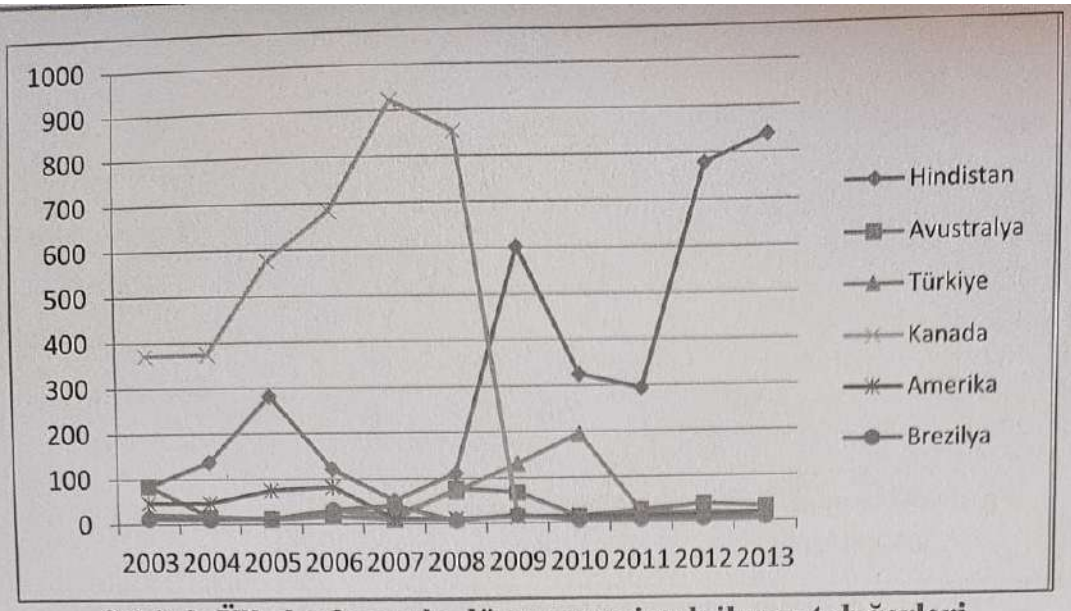
Şekil 6: Ülkeler bazında dünya nohut ihracat değerleri
Kaynak: FAO, 2016, erişim: 24.02.2016

Şekil 7'de, Türkiye'de çalışma kapsamında ele alınan son 10 yıllık periyotta 2003 yılı baz alınarak ülkeler temelinde Dünya nohut ithalatındaki gelişmeler değerlendirilmiştir. Söz konusu periyotta mevcut ülkelerin nohut ithalat değerleri dönem başı ve dönem sonu üç yıllık ortalamalarının baz alındığı karşılaştırmada, nohut ithalatında Hindistan'da %171.21, Avustralya'da %306, Kanada'da %204.30, Amerika'da %153.41 ve Brezilya'da %215.18 düzeyinde artış görülürken, Türkiye'nin nohut ithalatında ise %14.29 azalış görülmektedir.

Şekil 7: Ülkeler bazında dünya nohut ithalat değerleri
Kaynak: FAO, 2016,, erişim: 24.02.2016

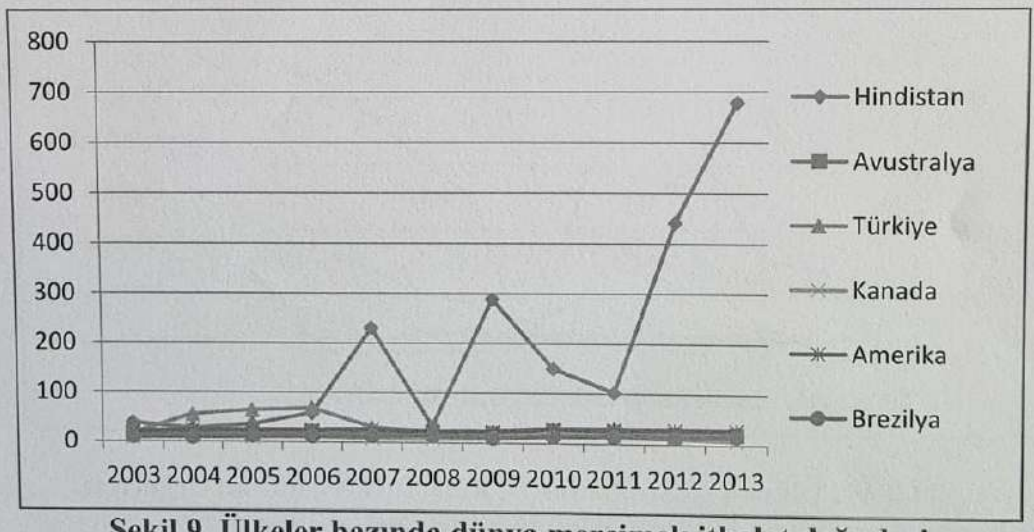
Şekil 8'de, Türkiye'de çalışma kapsamında ele alınan son 10 yıllık periyotta 2003 yılı baz alınarak ülkeler temelinde mercimek ihracatındaki gelişmeler değerlendirilmiştir. Söz konusu periyotta mevcut ülkelerin mercimek ihracat değerleri dönem başı ve dönem sonu üç yıllık ortalamalarının baz alındığı karşılaştırmada, mercimek ihracatında Hindistan'da %381.25, Türkiye'de %116.17 düzeyinde artış görülürken, Avustralya'da %86.71, Kanada'da %3.09, Amerika'da %27.89 ve Brezilya'da %55.86 düzeyinde azalış görülmektedir.

Şekil 8. Ülkeler bazında dünya mercimek ihracat değerleri

Kaynak: FAO, 2016, erişim: 24.02.2016

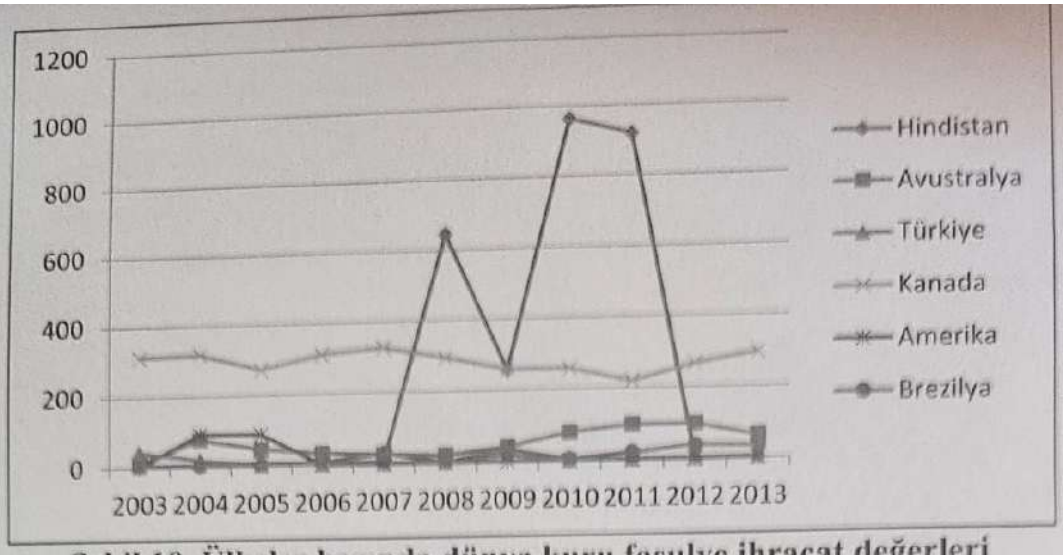
Şekil 9'da, Türkiye'de çalışma kapsamında ele alınan son 10 yıllık periyotta 2003 yılı baz alınarak ülkeler temelinde Dünya mercimek ithalatındaki gelişmeler değerlendirilmiştir. Söz konusu periyotta mevcut ülkelerin mercimek ithalat değerleri dönem başı ve dönem sonu üç yıllık ortalamalarının baz alındığı karşılaştırmada, mercimek ithalatında Hindistan'da %1216.10, Avustralya'da %140.43, Kanada'da %135.46, Amerika'da %129.88 ve Brezilya'da %152.97 düzeyinde artış görülürken, Türkiye'nin mercimek ithalatında ise %49.56 düzeyinde azalış görülmektedir.

Şekil 9. Ülkeler bazında dünya mercimek ithalat değerleri

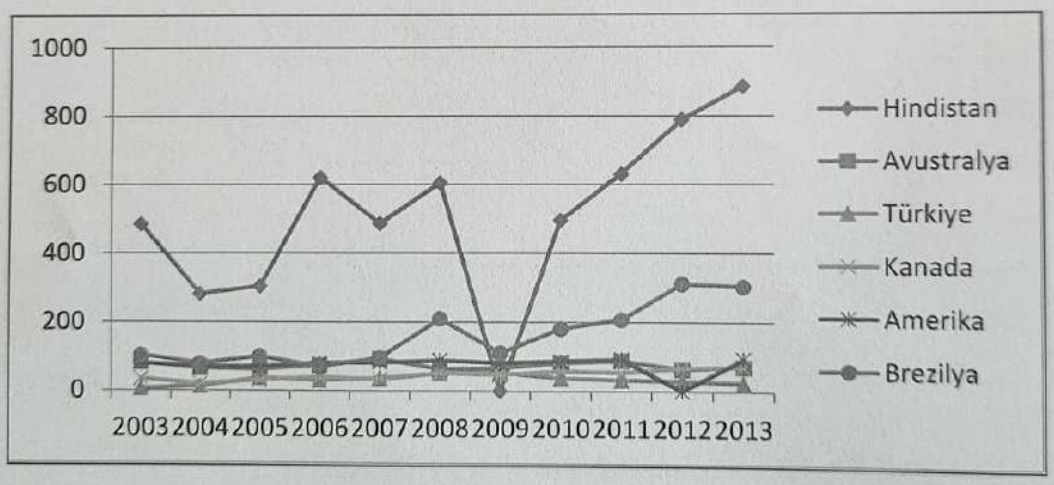
Kaynak: FAO, 2016, erişim: 24.02.2016

Şekil 10'da, Türkiye'de çalışma kapsamında ele alınan son 10 yıllık periyotta 2003 yılı baz alınarak ülkeler temelinde Dünya kuru fasulye ihracatındaki gelişmeler değerlendirilmiştir. Söz konusu periyotta mevcut ülkelerin kuru fasulye ihracat değerleri dönem başı ve dönem sonu üç yıllık ortalamalarının baz alındığı karşılaştırmada, kuru fasulye ihracatında Hindistan'da %5843.26, Avustralya'da %193.20, Kanada'da %135.46 ve Brezilya'da %1316.45 düzeyinde artış görülürken, Türkiye, Kanada ve Amerika'nın kuru fasulye ihracatında ise sırasıyla %8.21, %86.46 ve %1.95 düzeyinde azalış görülmektedir.

Şekil 10. Ülkeler bazında dünya kuru fasulye ihracat değerleri
Kaynak: FAO, 2016, erişim: 24.02.2016

Şekil 11'de, Türkiye'de çalışma kapsamında ele alınan son 10 yıllık periyotta 2003 yılı baz alınarak ülkeler temelinde Dünya kuru fasulye ithalatındaki gelişmeler değerlendirilmiştir. Söz konusu periyotta mevcut ülkelerin kuru fasulye ithalat değerleri dönem başı ve dönem sonu üç yıllık ortalamalarının baz alındığı karşılaştırmada, kuru fasulye ithalatında Hindistan'da %215.13, Avustralya'da %106.53, Türkiye'de %149.89, Kanada'da %224.46 ve Brezilya'da %290.63 düzeyinde artış görülürken, Amerika'nın kuru fasulye ithalatında ise %75.61 düzeyinde azalış görülmektedir.

Şekil 11. Ülkeler bazında dünya kuru fasulye ithalat değerleri
Kaynak: FAO, 2016, erişim: 24.02.2016

3.1 Baklagil Piyasasında Üretim Artışı İçin İzlenmesi Gereken Temel Stratejiler

Türkiye'nin baklagil ürün grubunun genelinde gen merkezi olması, bu piyasadaki ıslah çalışmalarında materyal sağlamaya katkı sağlamaktadır. Adaptasyon, ekim nöbeti, iç tüketimin yaygın olması, dış satım potansiyeli baklagil ürünlerinin üretim artışı için izlenmesi gereken temel stratejileridir. Baklagil üretiminde yeterli girdi kullanımının sağlanması ürünlerin üretim ve toprak verimliliğinin arttırılması ve korunması için önemlidir. Kuru tarım alanlarında nadas alanlarının azaltılması ve bu alanlarda her yıl ekim yapılması ile baklagil ürünlerinin ekim alanları genişleyerek, bu alanların üretime kazandırılması beklenmektedir. Bu alanlardan en çok verimi alan baklagil ürünleri ise nohut ve mercimek olacaktır (Adak, Güler, Kayan, 2009: 339).

Baklagillerde teknoloji kullanımının yetersiz olması üretim maliyetlerini arttırdığı için bu ürünlerin rekabet şansı azalmaktadır. Tarımsal üretim aşamasında yapılan destek alımlarıyla üretimi arttırıcı, yönlendirici faaliyetlere ağırlık verilmektedir. Ürün kayıplarının azaltılması ve yemeklik baklagil sanayinin geliştirilmesi de üretim arttırıcı çaba olarak görülmektedir.

3.2 Bakliyat Sektöründeki Pazarlama Uygulamaları

Genellikle üreticiler tarafından doğrudan tüketici veya toptancıya satılan baklagiller, Türkiye için önemli bir pazarlama alanıdır. Üreticiler tarafından elde edilen baklagil ürünleri toplayıcı aracılar veya toplayıcılar aracılığıyla ihracatçıya veya perakendeciye ulaşmakta; zaman zaman kooperatifler de üreticiden alım yaparak pazarlama zincirinde yer alabilmektedir. Ayrıca bakliyat ürünlerinin borsalar yoluyla da pazarlama işlemi gerçekleşmektedir [www.zmo.org.tr, erişim: 11.03.2016]. Kooperatifler alım yaptıkları yıllarda direk ihracat yaptıkları gibi ihracatçıya da ürün satabilmektedirler. Ancak; son yıllarda kooperatiflerin bakliyat pazarlanmasındaki etkinlikleri oldukça azalmıştır (Akova, 1997). Bu azalmayı gidermek için de çeşitli destekleme politikalarından faydalanılmaktadır.

4.SONUÇLAR

Baklagiller, özellikle iç pazarda son dönemlerde görülen fiyat artışları nedeniyle lüks ürün konumuna geçiş göstermiştir. Gelir tüketim esnekliğine bağlı olarak düşük mal olarak adlandırılan baklagiller, yağ oranının azlığı ve yüksek karbonhidrat özelliğiyle son zamanlarda daha çok tercih edilir hale gelmiştir. Çalışmada baklagil ürün grubundan nohut, mercimek ve kuru fasulyenin fiyat odaklı ve etkili unsurlar ekseninde değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

İlk olarak son on yıllık periyotta kuru fasulye üretimindeki artışta teknolojik gelişmeler temelinde makineli hasadın yaygınlaşması ve çeşitli ıslah çalışmaları etkili olurken; 2007 yılında yaşanan kuraklık ve mevsimsel şartların zorluğu nohut ve mercimek üretiminin azalmasına neden olmuştur (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2013: 1). Son zamanlarda nadas alanlarının artması ile bu alanlarda ekim yapılmamasına yol açmaktadır. Bu da, genel olarak düşük fiyat düzeyinde konumlanan bu ürünlerdeki yüksek fiyat artışlarının ve talep daralmasının nedeni olmaktadır. TÜFE reel fiyatlarının dönem başı ve dönem sonu üç yıllık ortalamalarının baz alındığı karşılaştırmada nohut, mercimek ve kuru fasulye fiyatlarında aşırı artış görülmektedir. Bu artışın birincil nedeni üretimdeki dalgalanmalar, bu ürün grubunda pazarlama sıkıntısının olması ve pazarlama karması elemanlarının (ürün, fiyat, tutundurma, dağıtım) koordineli çalışmamasıdır. Üreticilerin, baklagillerden hedeflediği geliri sağlayamaması ile bulunabilirliği kolay ürünlere yönelmesi ise aşırı fiyat artışlarının ikinci nedenidir. Baklagillerin örgütlenme yapısı olmadığı için nohut, mercimek ve kuru fasulye üretici fiyatları ortalama olarak değerlendirilmektedir. Son yıllarda ele alınan üç ürünün sayısı arttığı için üretici fiyatlarında da beklenenin üzerinde bir artış görülmektedir. Bu anlamda, üretici üretimde sürekliliği sağlamak için çeşitli önlemler almalıdır. Satışa sunulan ürünün pazarlama sorunlarının giderilmesi ve baklagillerde destekleme çalışmalarının artmasıyla üretici maliyetin üstünde satış yapma şansı bulabilecektir (www.ubk.org.tr, 2016: erişim: 06.03.2016). Böylece, piyasada denge sağlanarak tüketici faydası ve üretici kâr maksimizasyonu sağlanacaktır.

Çalışma kapsamında ele alınan son 10 yıllık periyotta Türkiye'nin ülkeler (Hindistan, Avustralya, Kanada, Amerika, Brezilya) bazında dönem başı ve dönem sonu üç yıllık ortalamalarının nohut, mercimek ve kuru fasulye ihracat ithalatında yol açtığı gelişmeler değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede, ilgili ürünlerin en fazla ve en az ihracat ve ithalat yaptığı ülkeler ele alınmıştır. İhracat değerlendirildiğinde, Hindistan nohut, mercimek ve kuru

fasulye alımı ile öne çıkmaktadır. Buna karşın, Hindistan'dan mercimek ithal edilirken, bu ülkeden nohut ithalatı oldukça az olmuştur.

Bütün bu bulgulardan hareketle baklagil piyasasında üretim artışı sağlayarak fiyatlarda istikrarı sağlamak için ıslah çalışmalarına ve destekleme politikalarına önem vermek gerekmektedir. Yeterli girdi kullanarak, dış satım potansiyelinin yaygınlaşması toprak verimliliğinin artmasında önemli rol oynamaktadır. Kuru tarım alanlarında nadas alanlarının azaltılması, ekim alanlarının genişlemesi ile bu alanların üretime kazandırılması sağlanacaktır. Baklagil ürünlerinde teknolojinin etkili ve doğru kullanılması maliyetleri azaltarak bu ürünlerin rekabet edilebilirliğini arttıracaktır. Bu da baklagil sanayisinin gelişmesinde üretimi arttırıcı yönde bir seyir izlenmesine katkıda bulunacaktır.

5. KAYNAKLAR

Adak, M. S., Güler, M. ve Kayan, N., 2010. Yemeklik Baklagillerin Üretimi Arttırma Olanakları. Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, 11-15 Ocak 2010, Ankara, Bildiriler Kitabı I, s. 329-341.

Akova, Y.1997. Bakliyat Sektör Araştırması, İGEME, Ankara.

FAO, 2016. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü Veri Tabanı, www.fao.org, [Erişim: 24.02.2016].

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2013. Baklagil Raporu / Nüsha 3. Gap Uluslararası Tarımsal Araştırma ve Eğitim Merkezi, Yıl: 1, Sayı:1 / ISSN: 2148-1962, s.1.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2016. www.tarim.gov.tr/, [Erişim: 24.02.2016].

TUİK, 2016. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Veri Tabanı, www.tuik.gov.tr, erişim: 24.02.2016.

Wery and Gricnac, 1983. The Leguminosae Family. II. Syst 1. That Fix Nitrogen. Technical Handbook on Symbiotic Nitrogen Fixation. Legume/Rhizobium. FAO, Rome, p.1-8.

İnternet Kaynakları

www.arastirma.tarim.gov.tr/, [Erişim: 29.02.2016].

www.ubk.org.tr, 2016, [Erişim: 06.03.2016].

www.zmo.org.tr/, [Erişim: 11.03.2016].